

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد حقوق خصوصی

موضوع:

بررسی عقد معلق در فقه و حقوق موضوعه

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر اسلامی پناه

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر کریمی

نگارش:

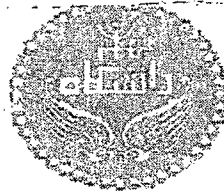
لیلا سررشته داری

۱۳۸۸/۱۰/۷

تسلیت و تعزیت
تسلیت و تعزیت

شهریور ۱۳۸۸

۱۲۸۱۰۲

دانشکده حقوق و علوم سیاسی
گروه آموزشی حقوق خصوصی و اسلامی
گواهی دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

هیات داوران پایان نامه کارشناسی ارشد: لیلا سررشته داری

در رشته : حقوق خصوصی گرایش:

با عنوان : وضعیت عقد معلق در فقه و حقوق موضوعه ایران

را در تاریخ : ۱۳۸۸/۶/۱۴

به عدد	به حروف
۱۹	نوزده

با نمره نهایی :

ارزیابی نمود.

عالی

با درجه

ردیف	مشخصات هیات داوران	نام و نام خانوادگی	مرتبۀ دانشگاهی	دانشگاه یا موسسه	امضاء
۱	استاد راهنما استاد راهنمای دوم (حسب مورد):	دکتر علی اسلامی پناه	استادیار	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	
۲	استاد مشاور	دکتر عباس کریمی	استاد	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	
۳	استاد داور (یا استاد مشاور دوم)	دکتر نجادعلی الماسی	استاد	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	
۴	استاد داور (خارجی)				
۵	نماینده کمیته تحصیلات تکمیلی گروه آموزشی:	دکتر مجید غمامی	استادیار	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	

تذکر : این برگه پس از تکمیل هیات داوران در نخستین صفحه پایان نامه درج می گردد.

جمهوری اسلامی ایران
دانشگاه تهران

شماره _____
تاریخ _____
پیوست _____

اداره کل تحصیلات تکمیلی

باسمه تعالی

تعهد نامه اصالت اثر

اینجانب ^{سرپرست} ~~سرپرست~~ متعهد می شوم که مطالب مندرج در این پایان نامه / رساله حاصل کار پژوهشی اینجانب است و به دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این پژوهش از آنها استفاده شده است، مطابق مقررات ارجاع و در فهرست منابع و مآخذ ذکر گردیده است. این پایان نامه / رساله قبلاً برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است. در صورت اثبات تخلف (در هر زمان) مدرک تحصیلی صادر شده توسط دانشگاه از اعتبار ساقط خواهد شد. کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به پردیس / دانشکده / مرکز دانشگاه تهران می باشد.

نام و نام خانوادگی دانشجو
امضاء

آدرس : خیابان انقلاب اول خیابان فجر رازی - پلاک ۵ کد پستی : ۱۳۰۴۵/۵۶۸
فاکس : ۶۴۹۷۳۱۴

تقدیر و تشکر

بر خود فرض می‌دانم که مراتب سپاس و قدردانی خویش را به محضر اساتید بزرگوار جناب آقای دکتر علی اسلامی پناه (استاد راهنما)، جناب آقای دکتر عباس کریمی (استاد مشاور) و جناب آقای دکتر الماسی (استاد داور) اعلام داشته، همچنین از کلیه بزرگان و دوستانی که مرا در تهیه این رساله بصورت مستقیم و غیرمستقیم یاری نموده‌اند کمال تشکر را نموده و تمنای موفقیت و بهروزی و خیر عاقبت تمامی آنان را از خداوند متعال دارم.

طبیعی و مسلم است که با وجود سعی و کوشش فراوان بر ارائه تحقیقی جامع و مستند پایان‌نامه حاضر عاری از ایراد و اشکال نباشد لذا در این مجال از نقص و کاستی‌های موجود در این رساله پوزش می‌طلبیم، تا چه قبول افتد و چه در نظر آید؟

چکیده

در عقد معلق بدلیل تفاوت تشکیل عقد با دیگر عقود، نه تنها زمان انتقال و ایجاد تعهد مورد پرسش است که حتی در باب صحت و بطلان آن نیز مناقشه و اختلاف نظر وجود دارد. در فقه امامیه نظر مشهور بر بطلان عقد معلق است. برخی از فقها متأخر هم که دلایل عقلی این بطلان را نپذیرفته‌اند بواسطه ادعای اجماع متقدمان بطور صریح به درستی آن فتوی نداده‌اند. با وجود همه تردیدهایی که در فقه نسبت به اعتبار عقد معلق شده است در حقوق کنونی نفوذ و اعتبار تعهد معلق تقریباً همه پذیرفته‌اند. اگرچه ماده ۱۸۴، ۱۹۰، ۶۹۹ و ۷۲۳ ق.م.جای هیچگونه بحثی در صحت اینگونه عقود باقی نگذاشته است لکن قانونگذار حکم صریح و کلی در بیان صحت و بطلان و همچنین زمان جریان آثار این عقود ندارد.

از آنجایی که عقد معلق دو دوره زمانی را پشت سر می‌گذارد که یکی دوران قبل از تحقق شرط و دیگری دوران بعد از تحقق شرط است بنابراین در هر یک از دو دوران آثار مترتب بر عقود می‌تواند متفاوت باشد. در پی عقد معلق رابطه حقوقی محکمی در دوره قبل از تحقق شرط پدید می‌آید که برای تعهدهای تعلیقی ایجاد حق می‌کند، این حق خاص اگرچه با حق و تکلیف اصلی تفاوت کامل دارد ولی دارای وجود اعتباری مستقلی است که حقوق و تکالیفی از آن ناشی می‌شود که بنابر اصل حاکمیت اراده قابل احترام است. منتها باید توجه داشت که آثار این وضع خاص متناسب با ماهیت آن است. اما عقد معلق پس از تحقق شرط از حالت تعلیق خارج شده و مانند سایر عقود آثار حقوقی عقد جریان می‌یابد و طرفین ملزم به اجرای تعهدات در مقابل یکدیگر هستند. اما بحثی که در اینجا مطرح می‌شود این است که پس از وقوع معلق علیه آثار عقد را از چه زمانی باید ثابت دانست، از زمان انشای عقد یا از زمان حصول معلق علیه؟

در حقوق ایران اثر قهقرایی شرط مورد پذیرش قرار نگرفته است ولی طرفین می‌توانند برخلاف آن تراضی کنند.

واژگان کلیدی:

عقد، تعلیق، تنجیز، شرط، معلق علیه، انشاء، منشاء

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

چکیده

۱	مقدمه:
۷	بخش اول- مفهوم و اقسام تعلیق
۹	فصل اول- مفهوم تعلیق و معلق علیه
۹	مبحث اول- مفهوم تعلیق
۹	بند اول- تعریف تعلیق
۱۷	بند دوم- مصادیقی از تعلیق
۱۹	مبحث دوم- معلق علیه و انواع آن
۱۹	بند اول- مفهوم معلق علیه
۱۹	الف- تعریف معلق علیه
۱۹	ب- اوصاف معلق علیه
۲۲	بند دوم- انواع معلق علیه
۲۴	فصل دوم- مقایسه تعلیق با مفاهیم مشابه
۲۵	مبحث اول- مقایسه تعلیق با شرط
۲۵	بند اول- مفهوم شرط
۲۸	بند دوم- اقسام شرط
۲۹	بند سوم- رابطه عقد اصلی و شرط
۲۹	الف- نظریات فقها
۳۱	ب- نظریات حقوقدانان
۳۲	۱- نظریات عدالت‌گرایان
۳۳	۲- نظریات منطق‌گرایان
۳۶	مبحث دوم- مقایسه تعلیق با اجل و عقود احتمالی
۳۶	بند اول- مفهوم اجل و مقایسه آن با تعلیق
۳۸	بند دوم- تفکیک عقد معلق از عقد احتمالی
۴۰	فصل سوم: انواع تعلیق
۴۰	مبحث اول: تعلیق در وجود رابطه حقوقی و انحلال آن
۴۰	بند اول- تعلیق در وجود رابطه حقوقی
۴۱	بند دوم- تعلیق در انحلال عقد

۴۲	مبحث دوم: تعلیق در انشاء، منشا و اثر
۴۳	بند اول: تعلیق در انشاء عقد
۴۵	بند دوم: تعلیق در منشاء عقد
۴۶	بند سوم: تعلیق در اثر عقد
۴۸	مبحث سوم: تقسیم‌بندی عقود بر اساس قابلیت تعلیق
۴۸	بند اول: عقود معلق ذاتی
۴۸	الف: وصیت
۵۴	ب: بیمه
۵۸	ج: گروبندی
۶۰	بند دوم: عقود تعلیق‌پذیر
۶۰	الف: ضمان
۶۳	ب: نکاح
۶۵	ج: طلاق
۶۸	د: اخذ بشفعه
۷۰	بند سوم: عقود تعلیق‌پذیر
۷۰	الف: بیع معلق در پیش‌فروش آپارتمان
۷۲	ب: صلح معلق
۷۴	مبحث چهارم- تعلیق در آراء قضایی
۷۴	بند اول- آراء شعب و هیات عمومی دیوانعالی کشور
۷۶	بند دوم: نظریات مشورتی
۷۸	بند سوم: آراء صادره از شعب دادگاهها
۸۱	بخش دوم- احکام و آثار تعلیق
۸۳	فصل اول: وضعیت حقوقی عقد معلق
۸۵	مبحث اول: تاریخچه مختصر عقد معلق در فقه و تبیین موضع نزاع
۸۵	بند اول- تاریخچه عقد معلق در فقه امامیه
۸۸	بند دوم- تبیین موضع نزاع
۹۱	مبحث دوم- وضعیت حقوقی عقد معلق با تعلیق در انشاء
۹۲	بند اول- ادله طرفداران صحت تعلیق در انشاء
۹۴	بند دوم- ادله مخالفان صحت تعلیق در انشاء
۹۶	مبحث سوم - وضعیت حقوقی عقد معلق با تعلیق در منشا
۹۷	بند اول - ادله مخالفان صحت
۹۸	بند دوم - ادله طرفداران صحت
۱۰۶	بند سوم- استثنائاتی بر صحت تعلیق در منشاء

وضعیت حقوقی

۱۰۹.....	مبحث چهارم عقد معلق با تعلیق در انحلال
۱۱۰.....	بند اول- مفهوم و آثار شرط فاسخ.....
۱۱۰.....	الف- مفهوم شرط فاسخ.....
۱۱۰.....	ب- اثر شرط فاسخ.....
۱۱۳.....	بند دوم- نظریه عدم امکان تعلیق در انحلال.....
۱۱۴.....	بند سوم- نظریه امکان تعلیق در انحلال.....
۱۱۸.....	فصل دوم: آثار عقد معلق
۱۱۹.....	مبحث اول: آثار عقد معلق پیش از تحقق معلق علیه (شرط)
۱۱۹.....	بند اول: بررسی نظر فقها در مورد آثار عقد معلق پیش از تحقق شرط.....
۱۲۱.....	بند دوم: بررسی وضعیت آثار عقد معلق پیش از تحقق شرط در حقوق موضوعه.....
۱۲۲.....	الف- وجود و ماهیت رابطه حقوقی ایجاد شده.....
۱۲۴.....	ب- آثار رابطه حقوقی ایجاد شده نسبت به طرفین معامله.....
۱۲۶.....	ج- آثار رابطه حقوقی ایجاد شده نسبت به اشخاص ثالث.....
۱۲۷.....	۱- اثر رابطه حقوقی ایجاد شده نسبت به دیان بایع.....
۱۲۸.....	۲- اثر رابطه حقوقی ایجاد شده نسبت به دیان مشتری.....
۱۲۹.....	مبحث دوم- آثار عقد معلق پس از تحقق معلق علیه (شرط)
۱۲۹.....	بند اول- آثار عقد معلق پس از تحقق شرط در فقه امامیه.....
۱۳۱.....	بند دوم- آثار عقد معلق پس از تحقق شرط در حقوق موضوعه.....
۱۳۱.....	الف- کاشف یا ناقل بودن شرط.....
۱۳۲.....	۱- ادله طرفداران نظریه کشف.....
۱۳۳.....	۲- ادله طرفداران نظریه نقل.....
۱۳۴.....	ب- منظور از کاشفیت وقوع معلق علیه (تحقق شرط).....
۱۳۵.....	ج- تراضی بر کاشف بودن شرط.....
۱۳۷.....	د- نتایج کاشف یا ناقل بودن شرط.....
۱۳۹.....	نتیجه
۱۴۲.....	منابع

رَبِّ أَوْزَعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ^۱

مقدمه:

اگر بپذیریم حقوق مجموعه قواعد زندگی اجتماعی است باید این واقعیت را نیز انکار نکنیم که هر شیوه زندگی قانون ویژه خود را دارد و بالیدن به بنای رفیع پیشینیان و محصور ماندن در دیوارهای محکم سنتها داروی رفع نیازهای کنونی نیست. برای مثال: فروش آپارتمان‌های ساخته نشده، اجاره به شرط تملیک، خرید کالا با سرویس آزاد، استفاده از کارت‌های اعتباری و دهها معامله از این گونه، از مسائل زندگی صنعتی است که با دشواریهای ویژه خود بر سر راه ما قرار دارد. اگر این قراردادها از جایگاه محکم و ثبات حقوقی برخوردار نباشد. اساس زندگی اجتماعی انسان به خطر می‌افتد.

بنابراین برای ایجاد نظم اجتماعی و جلوگیری از ناامنی حقوقی ملزم است به عهد و پیمان خود وفادار بماند و آن را اجرا نماید. هر رابطه ایجاد شده بین افراد آثاری را به دنبال دارد. این آثار مصون از دست‌اندازی و اعمال نظر متعاقدين نیستند. به عبارت دیگر: گرچه هر عقدی اثری دارد اما گاهی طرفین در ضمن عقد آثار مترتب بر آن را تحدید نموده یا اثری بر آن می‌افزایند، یا زمان ایجاد اثر را به تعویق می‌اندازند که عقود معلق از آن دسته می‌باشند.

---

^۱ - قرآن کریم، سوره نمل، آیه ۱۸.

۱- معرفی موضوع

در اقتصاد شتابان این عصر، عقود تعلیقی از قراردادهای رایج بوده و اقتضای جلب سرمایه، وعده-های قراردادی است. نخبگان در امر تجارت با سرمایه اندک و با ریسک‌های تجاری، سرمایه‌های پراکنده را در یک نقطه گرد آورده و با بکارگیری آن در چرخه‌های اقتصادی سود سرشاری نصیب شخصیت‌های حقیقی و حقوقی می‌گردد. جلب سرمایه‌های اندک معمولاً در پوشش تشکیل عقد معلق صورت می‌گیرد. صرف نظر از انگیزه‌های سودجویی افراد سوداگر، عقود مختلف در قالب تعلیق مانند پیش فروش آپارتمان می‌توانند اشخاصی با درآمد اندک را قادر به تهیه مایحتاج زندگی خود سازد از طرفی پشتوانه این نوع قراردادها باید حمایت و اجرای قاطع قانون باشد تا ربایندگان دارایی دیگران و تحصیل‌کنندگان نامشروع اموال نتوانند بازار اقتصاد را ناامن سازند.

بی‌شک توصیف دقیق این نوع قراردادها و تبیین حقوقی ماهیت آن بسیاری از ابهامات مربوط به این نوع قراردادها را برطرف نموده آثار حقوقی آن را روشن می‌کند.

۲- سابقه طرح بحث

قانون مدنی به طور مطلق در باب صحت و بطلان عقد معلق موضع صریحی اتخاذ نکرده است. در ماده ۱۸۴ در تقسیم‌بندی عقود، عقد معلق را در مقابل عقد منجز قرار داده و در ماده ۱۸۵ به تعریف آن پرداخته است، در ماده ۷۰۰ و ۷۲۳ به ترتیب تعلیق ضمان به شرایط صحت و تعلیق التزام به تادیه را صحیح دانسته و این در حالی است که در مواد ۶۹۹ و ۱۰۶۸ بطلان ضمان و نکاح معلق را به صراحت اعلام نموده است. بیان قانون مدنی در این زمینه همراه با اجمال است، از آنجائی که

قانون مدنی مستقیماً متأثر از فقه امامیه بوده و نظر مشهور فقها بر بطلان عقد معلق می‌باشد لذا قانونگذار جانب احتیاط را رعایت کرده و به صراحت در باب صحت و بطلان عقد معلق اظهار نظر ننموده و سکوت اختیار کرده است. در برخی از کتب فقهی مساله تعلیق در عقود به سکوت برگزار شده است ولی اغلب فقهای که معترض این مساله شده‌اند در ابواب فقهی وکالت، وقف و بیع در ضمن شرطیت تنجیز در عقد به آن پرداخته‌اند.

در کتب حقوقی نیز مساله تعلیق اغلب در مباحث قواعد عمومی قراردادها مورد بررسی قرار گرفته است.

اگرچه علمای فقه و نویسندگان حقوقی مطالبی را درباره عقد معلق نوشته‌اند ولی منبع مستقلی در این زمینه وجود ندارد. و فقط در لابلای نوشته‌های خود بطور مختصر پیرامون این عقود و فساد و صحت آن بحث نموده‌اند.

۳- هدف از انجام موضوع

اجمال موجود در قانون مدنی و عدم اتفاق آراء فقیهان با یکدیگر از یک سو و اختلاف نظر فقها و حقوقدانان از سوی دیگر و همچنین فقدان منبعی مستقل و جامع در این زمینه که صرفاً به بحث پیرامون عقد معلق و شیوه‌های انعقاد آن بپردازد از مهمترین انگیزه‌هایم در انتخاب این موضوع بعنوان پایان‌نامه کارشناسی ارشد می‌باشد.

مفهوم تعلیق، تشخیص و ضابطه تمایز تعلیق از مفاهیم مشابه، ویژگیهای تعلیق، انواع آن، وضعیت حقوقی تعلیق قبل و بعد از تحقق معلق علیه و همچنین آثار تعلیق از اهم موضوعاتی هستند که در این رساله بدقت مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته‌اند.

در این رساله از منابع معتبر فقه و حقوق امامیه و آثار گرانبهای فقها ارزشمند بهره جسته و سعی شده است از خرمن کمالاتشان بقدر بضاعت مزجانه نگارنده غنایمی به ارمغان آوریم.

مواد قانونی بعنوان مهمترین منبع حقوقی مورد توجه بوده و علیرغم اینکه رویه قضایی تحول چندانی در این زمینه نداشته است معذک به آراء معدودی که پیرامون این موضوع صادر شده استناد جسته‌ایم.

۴- فرضیه و سئوالات اصلی

مسائلی که در این تحقیق مطرح گردیده و مورد بحث واقع شده است و سعی بر آن شده تا حد امکان نسبت به آنها پاسخ داده شود عبارتند از:

اولاً: مفهوم تعلیق چیست؟

ثانیاً: شرط تعلیقی چه نوع شرطی است و اوصاف معلق علیه کدامند؟

ثالثاً: بررسی صحت و بطلان عقد در فقه و حقوق موضوعه

رابعاً: عقد معلق دارای چه آثاری است؟ آیا عقد معلق برای متعهدله نسبت به موضوع تعهد نوعی

حق عینی ایجاد خواهد کرد؟ بعنوان مثال در بیع یک باب منزل مسکونی با تعلیق در منشاء آیا عقد

مزبور برای متعهدله نسبت به خانه مورد تعهد حق عینی ایجاد خواهد کرد به طوری که هر نوع قرارداد دیگری که مالک با اشخاص ثالث نسبت به فروش آن خانه منعقد کند غیر نافذ است؟
خامسا: در عقد معلق پس از ثبوت حق، زمان انتقال و ایجاد تعهد مورد پرسش است، بدین معنا که در عقود تملیکی آیا تحقق شرط کاشف از این است که انتقال از تاریخ عقد واقع شده است، یا ناقل ملکیت است و نسبت به گذشته اثر ندارد؟

۵- شیوه تحقیق

این پایان نامه به دو شیوه مطالعه کتابخانه‌ای و تحلیلی تدوین گردیده است. بررسی آراء و نظریات فقها و دانشمندان علم حقوق با مراجعه به منابع معتبر فقهی و حقوقی و استفاده از محضر درس اساتید محترم و بحث و مصاحبه با ایشان راهگشای تحقیق بوده و بسیاری از ابهامات اینگونه برطرف گردیده است.

با توجه به اختلافات و دعاوی ناشی از نحوه تفسیر قراردادهای فوق و نحوه اجرای تعهدات قراردادی و ضمانت اجرای آنها فیما بین طرفین قرارداد و در نتیجه طرح آن در محاکم دادگستری، برخورد دادگاهها با قضیه به نحو یکسانی نبوده و لذا با مراجعه به آراء قضایی صادره در این خصوص کمک شایانی در تبیین ماهیت حقوقی این نوع عقد و بررسی آثار آن نمود.

۶- تقسیم مطالب

این پایان نامه با موضوع عقد معلق در یک مقدمه و ۲ بخش تدوین گردیده است.

اگر چه هدف اصلی از نگارش این مقاله بررسی احکام و آثار عقد معلق در حقوق موضوعه و فقه امامیه بوده است. اما بلحاظ اینکه شناسایی و تبیین برخی مفاهیم و تعاریف لازم و ضروری می‌نمود، لذا بخشی را به مفهوم تعلیق و اقسام آن اختصاص داده (بخش اول) و در بخش دیگر به طور جامع به وضعیت حقوقی (احکام و آثار) عقد معلق پرداخته شده است (بخش دوم).

بخش اول - مفهوم و اقسام تعلیق

قبل از ورود به بحث اصلی رساله یعنی بررسی وضعیت حقوقی عقد معلق و آثار آن بر خود فرض دانستیم که به توضیح برخی مفاهیم کلیدی و لازم در این زمینه پرداخته شود تا در بحث اصلی نه تنها خواننده به نکته‌ای مبهم و نامفهوم برخورد ننماید بلکه با تکیه بر مباحث مطرح شده این بخش به این توانایی دست یابد که با دیدی دقیق و موشکافانه به تجزیه و تحلیل مباحث مطرح شده در بحث اصلی رساله بپردازد.

به همین منظور به مفهوم تعلیق و تفاوت آن با مفاهیم مشابه پرداخته (فصل اول) و سپس به توضیح انواع و اقسام تعلیق (فصل دوم) پرداخته شده است.

فصل اول - مفهوم تعلیق و معلق علیه

مبحث اول - مفهوم تعلیق

بند اول - تعریف تعلیق

تعلیق در لغت مصدر باب تفعیل از ریشه علق به معنای آویختن، آویزان کردن^۱ منوط نمودن چیزی به چیز دیگر آمده است.

به معنی چنگ زدن و یادداشت کردن و نوشتن مطالب به صورت حواشی نیز می‌باشد جمع آن تعلیقات است.^۲ البته از لحاظ لغوی معانی دیگری نیز برای تعلیق ذکر شده است از جمله بلا تکلیف نهادن یک امری به امر غیر قطعی و محتمل دیگر^۳، کمبود و... متنها بازگشت این معانی نیز به همان معنای اول است.

از لحاظ اصطلاحی تعلیق ایجاد وقفه در اثری است حقوقی، مانند وقفه در حدوث اثر عقد نسبت به زمان انعقاد آن (تعلیق مدنی) و یا ایجاد وقفه در مرور زمان، در اجرای مجازات مجرمی، یا وقفه در ادامه خدمت مستخدم دولتی (تعلیق خدمت).

تعلیق از لحاظ حقوقی در مقابل تنجیز قرار دارد. بدین معنی عقد معلق در برابر عقد منجز قرار می‌گیرد. با توجه به ماده ۱۸۹ ق. م. که مقرر می‌دارد: «عقد منجز آن است که تاثیر آن بر حسب انشاء موقوف به امر دیگری نباشد والا معلق خواهد بود.»

^۱ - دهنخدا، علی اکبر، لغتنامه، ج ۳، ص ۵۹۷۰.

^۲ - سیاح، احمد، فرهنگ سیاح، ص ۴۳۶.

^۳ - جعفری لنگرودی، محمدجعفر، ترمینولوژی حقوق، ج ۲، ص ۱۶۴، ش ۴۳۶.

حقوقدانان تعاریف مختلفی از تعلیق و به طور خاص عقد معلق ارائه کرده‌اند که متأثر از بنای فکری آنها بوده و تفاوت‌های ظریفی در نظرات آنها مشاهده می‌شود. گروهی از آنها قائل به تعلیق در اثر عقد هستند و آنچه منوط به وقوع شرط تعلیقی شده اثر یا نتیجه عقد است.

گروهی نیز قائل به تعلیق در ماهیت عقد هستند که نظرات آنها به شرح ذیل قابل توجه است. مصطفی عدل: «عقد معلق آن است که اثرات آن موقوف به امر دیگری باشد مثل عقد وصیت که حسب انشاء اثرات آن موقوف است به مردن موصی و این عقد ممکن نیست تولید اثر نماید مگر اینکه این امر واقع گردد یعنی وصیت کننده وفات کند.»^۱

دکتر امامی: هر عقدی دارای اثر مخصوصی است که بلافاصله پس از انعقاد عقد بوجود می‌آید، ولی طرفین عقد می‌توانند بوسیله تعلیق پیدایش آن را منوط بر وجود امر دیگری بنمایند.^۲ دکتر شهیدی: تعلیق بمعنی وابسته منوط کردن امری به امر غیرقطعی و محتمل دیگر و تنجیز ضد آن است و به معنی قطعی کردن امری آمده است به عقد وابسته به واقعه محتمل یا عقد معلق و عقد غیروابسته را عقد منجز گویند.^۳

دکتر لنگرودی: تعلیق عینی بلا تکلیف نهادن یک کار است به طوری که نفیاً و اثباتاً تصمیمی راجع به آن نگرفته باشد. امر معلق از آن حیث که معلق است نه معدوم کامل است و نه موجود کامل.^۴

---

۱ - عدل، مصطفی، حقوق مدنی، ص ۸

۲ - امامی، حسن، حقوق مدنی، ج ۱، ص ۱۷۴.

۳ - شهیدی، مهدی، تشکیل قراردادها و تعهدات، ش ۳۷.

۴ - جعفری لنگرودی، محمدجعفر، ترمینولوژی حقوق، ش ۱۳۱۹.

دکتر کاتوزیان: استاد مسلم حقوق ایران در مورد عقد معلق چنین اظهار نظر می‌نماید: هر گاه طرفین عقد اثر ناشی از آن را بدون هیچ قید و شرطی بوجود آورند، عقد را منجز گویند و در صورتی که اثر منظور را موکول به وقوع شرط دیگری کنند، عقد معلق است.^۱

به عبارت دیگر عقد معلق عقدی است که با اراده‌ی منجز طرفین، واقع می‌شود و یک رابطه حقوقی میان آنان پدید می‌آورد؛ لیکن تا وقوع امر دیگری که در عقد پیش‌بینی شده است تاثیر کامل آن به تاخیر می‌افتد. چنانکه شخصی اسبی را از دیگری می‌خرد، به شرط آن که در مسابقه برنده شناخته شود در این مورد عقد بیع واقع شده، اما ترتب اثر بر آن، موقوف به برنده شدن اسب در مسابقه است.

بنابراین آنچه در این نوع عقد معلق و منوط به امر خارجی است در حقیقت، خود عقد و انشاء نیست، بلکه اثر یا تعهدی است که از آن ناشی می‌شود.

در عقد معلق با اینکه توافق حاصل شده است، مفاد آن اقتضاء دارد که تعهدهای دو طرف پس از وقوع شرط تحقق یابد. عقد معلق نیز، مانند سایر قراردادها، با ایجاب و قبول واقع می‌شود- مقصود عقود رضائی، یعنی فرد شایع در قراردادها است ولی در عقود تشریفاتی و عینی، وقوع قرارداد منوط به انجام تشریفات خاص یا قبض موضوع معامله است- و از این حیث با عقود منجز هیچ تفاوتی ندارد. آنچه منوط به وقوع شرط شده اثر عقد است نه عقد و تنها به این اعتبار می‌توان عقد منجز و معلق را در برابر هم گذارد.

---

^۱ - کاتوزیان، ناصر، قواعد عمومی قراردادها، ج ۱، ش ۲۵.